

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Підоричева І.Ю.

Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України

Визначено провідну роль інноваційної інфраструктури у розвитку національної інноваційної системи. Висвітлено загальний стан інфраструктурної підтримки інновацій в Україні. Проаналізовано деякі програмні та правові документи, що регулюють діяльність інноваційної інфраструктури в Україні. Обґрунтовано висновок про недосконалість чинного законодавства, необхідність його спрощення та гармонізації з метою створення міцного правового підґрунтя для комерціалізації результатів наукових досліджень і експериментальних розробок.

Ключові слова: наукові дослідження і розробки, інновації, інноваційна інфраструктура, національна інноваційна система, правове середовище.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день одним із головних джерел стійкого економічного зростання як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються, вважаються інновації. У міжнародних стандартах виділяють декілька класів інновацій – продуктові, технологічні, організаційно-управлінські, маркетингові, екологічні, які можуть бути новими для підприємства, новими для ринку або новими для світу. В основі будь-якої інновації лежить прагнення людини займатися творчою діяльністю, пізнавати та винаходити нове. Але не всі країни, маючи запас нових ідей, знань і винаходів, досягають економічного успіху. Справа полягає в тому, що наявність наукових ідей ще не гарантує інноваційний розвиток країни. Інноваційна діяльність за своєю природою є складно передбачуваним, витратним за часом, найчастіше дорогим і завжди ризикованим процесом. Тому вона вимагає додаткових інтелектуальних і фінансових витрат, тривалого співробітництва між різними суб'єктами з доповнюючими один одного функціями та можливостями. Жодне підприємство в сучасній економіці не володіє всіма знаннями, вміннями та ресурсами, необхідними в рамках інноваційного процесу. Їм доводиться співпрацювати не тільки між собою, але і з постачальниками та споживачами, науково-дослідними установами, університетами, фінансово-кредитними інститутами. Підтримка такого співробітництва вимагає ефективної *інноваційної інфраструктури* і безлічі спеціалізованих посередників, які надають послуги з пошуку фінансування та потенційних покупців, консультують з питань оцінки вартості та забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, проводять технологічний аудит інновації як об'єкту комерціалізації тощо. Тому інноваційна інфраструктура є не менш важливою ланкою в інноваційних процесах, ніж інноваційні підприємства, дослідні установи чи університети. Все це має вирішальне значення для розвитку національної інноваційної системи (НІС), яка ефективна лише за умови злагодженої роботи всіх її елементів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема створення та функціонування інноваційної інфраструктури як в Україні, так і за кордоном широко розглядається в економічній науці. Вчені висвітлюють різні аспекти даної проблематики – від характеристики окремих інноваційних структур та практики їх формування в різних країнах до аналізу заходів державного регулювання діяльності інноваційної інфраструктури та вироблення пропозицій щодо покращення умов їх розвитку. Цим та іншим питанням присвячено праці О.І. Амоши,

В.П. Вишневського [1], М.П. Войнаренка [2], І.Г. Дежінної [3], О.Б. Ленчук [4], О.А. Мазура, С.В. Пустовойта [5], Н.В. Смородинської [6], В.П. Соловйова [7], Л.І. Федулової [8].

Так, у монографії [1] серед основних шляхів вирішення проблеми неіндустріалізації економіки України визначено шлях сприяння інноваціям і розвитку передового виробництва в промисловості завдяки, у тому числі створенню галузевих і міжгалузевих технологічних платформ та формуванню кластерних науково-виробничих структур. Теорія кластерів з позицій інституціонального розвитку соціально-економічних систем досліджена у монографії [2]. Проблеми формування технологічних кластерів та комплекс пропозицій щодо їх розвитку в Україні висвітлено у роботі [8].

Стаття [7] містить аналіз впливу інноваційної інфраструктури на показники розвитку інноваційно орієнтованої економіки з акцентом на відмінностях створення суб'єктів інноваційної інфраструктури в західних країнах і країнах СНД. Практика формування інноваційної інфраструктури у західному регіоні України та Харківській області описана відповідно у роботах [9] і [10].

Результати інноваційної діяльності технологічних парків в Україні за період 2000-2012 років, а також пропозиції з удосконалення організаційно-економічних механізмів виконання інноваційних проектів та законодавчої бази, що регулює діяльність технологічних парків, наведено у роботі [5]. У колективній праці [11] з-поміж інших питань розглядається проблема формування та розвитку віртуальної інфраструктури інноваційного підприємництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що останніми роками кількість публікацій з даної проблематики невпинно зростає, а вчені, підприємці та політики все більше пов'язують успіх формування інноваційної економіки з якістю інноваційної інфраструктури, односторонньої думки щодо шляхів її створення в Україні досі не склалося. Фрагментарність знань у цій сфері та відсутність системного бачення окресленої проблеми обумовлює необхідність її подальшого вивчення. І, у першу чергу, це стосується питань удосконалення національного законодавства, спрощення та гармонізації нормативно-правової бази, що регулює розвиток інноваційної інфраструктури.

Метою даної статті є спроба на основі критичного огляду деяких програмних і правових документів визначити загальний стан інфраструктурної підтримки інновацій в Україні з наданням пропозицій щодо удосконалення правового підґрунтя її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Важливість розбудови в Україні інноваційної інфраструктури була визнана на високому політичному рівні у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми (далі – Програма) «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» [12]. Програма спрямовувалася на формування та розвиток цілісної виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури зі створенням окремих найважливіших елементів інших її підсистем, спроможних створити умови для прискореного впровадження інновацій навіть в умовах обмеженого бюджетного фінансування. Передбачалося, що Програма отримає фінансування в обсязі 257 млн. грн. з різних джерел: державного бюджету (103,92 млн. грн.), місцевих бюджетів (79,4 млн. грн.), інших джерел (73,68 млн. грн.), а її реалізація вирішить проблему функціональної неповноти і недостатньої розвиненості інноваційної інфраструктури як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Нажаль, за весь період реалізації Програма так і не була профінансована з державного бюджету, через що виконання програмних заходів здійснюва-

лося в обмежених масштабах і виключно за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших залучених фінансових ресурсів.

Тим не менш, за даними центральних органів виконавчої влади та обласних державних адміністрацій, реалізовано значну частку запланованих заходів Програми, а за кількістю створених суб'єктів інноваційної інфраструктури фактичні показники навіть перевищують заплановані (табл. 1, 2). Обмеженою лише залишається можливість порівняти їх по кожному з елементів інноваційної інфраструктури. Так, деякі з посередницьких структур, формування яких було заплановано Програмою, у переліку фактично створених – відсутні або згруповані надто широко без уточнення за групами завдань. Чимало створених елементів інноваційної інфраструктури взагалі не передбачені Програмою (серед них: наукові та навчальні центри, навчально-науково-виробничі комплекси, науково-впроваджувальні підприємства, технологічні, наукові та індустріальні парки тощо), а ті, що передбачені – не сформовані. Порівнянними є лише п'ята та шоста групи завдань, з яких остання реалізована частково (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1

Заплановані завдання з виконання ДЦЕП «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» *

Найменування завдання	Елементи інноваційної інфраструктури	Кількість
1. Розвиток інноваційної інфраструктури для підтримки малого інноваційного бізнесу	Центри передачі технологій для малих підприємств, утворених за участю великих промислових підприємств	15
	Бізнес-інкубатори розвитку малого інноваційного бізнесу	25
<i>Разом за завданням 1</i>		40
2. Створення на основі існуючої системи науково-технічної інформації та економічної державної системи інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності	Регіональні центри науки, інновацій та інформатизації	25
	Демонстраційні центри	20
	Національні контрактні пункти	10
	Регіональні контрактні пункти зі співпраці з державами-членами ЄС та іншими державами у сфері науки і технологій	10
	Інститути науково-технічної та інноваційної експертизи	1
	Науково-дослідні центри інноваційного розвитку	1
<i>Разом за завданням 2</i>		67
3. Утворення у вищих навчальних закладах інфраструктури забезпечення інноваційної діяльності	Підрозділи з питань інтелектуальної власності, утворені у вищих навчальних закладах	20
	Підрозділи з питань інтелектуальної власності при вищих навчальних закладах, які мають додаткові функції	25
	Бізнес-інкубатори, утворені у вищих навчальних закладах	25
	Науково-виробничо-інноваційно-інвестиційні комплекси, утворені у вищих навчальних закладах	10
	Структурні підрозділи вищих навчальних закладах, що надають допомогу з підготовки та впровадження інновацій	20
<i>Разом за завданням 3</i>		100
4. Створення розгалуженої інноваційної інфраструктури за участю наукових установ	Державні центри трансферу технологій	1
	Регіональні центри трансферу технологій	25
	Структурні підрозділи наукових установ, що проводять моніторинг результатів наукових досліджень та реалізують їх на ринку інтелектуальної власності	15
	Бізнес-парки у наукових установах	25
<i>Разом за завданням 4</i>		66
5. Створення інфраструктури фінансового забезпечення інноваційної діяльності	Небанківські фінансово-кредитні установи	2
	Венчурні фонди	1
<i>Разом за завданням 5</i>		3
6. Створення системи забезпечення інноваційної діяльності у регіонах	Інноваційно-технологічні кластери	17
	Громадські ради при обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях	27
<i>Разом за завданням 6</i>		44
Загальна кількість		320

* Складено за: [12]

Таблиця 2
**Фактична кількість створених елементів
 інноваційної інфраструктури за підсумками
 виконання ДЦЕП «Створення в Україні
 інноваційної інфраструктури»
 на 2009-2013 роки» ***

Елементи інноваційної інфраструктури	Кількість
Центри інновацій та трансферу технологій	24
Наукові та навчальні центри	108
Навчально-науково-виробничі комплекси	34
Інвестиційні (інноваційні) венчурні фонди	1
Небанківські фінансово-кредитні установи	6
Науково-впроваджувальні підприємства	27
Консультаційні центри з питань інноваційної діяльності	7
Інноваційно-технологічні (інноваційні) кластери	10
Інноваційних центри	22
Інноваційні бізнес-інкубатори	23
Центри комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності	38
Підприємства (установи, відділи) системи науково-технічної інформації	17
Індустріальні парки	1
Національні контактні пункти Сьомої рамкової програми ЄС з досліджень та технологічного розвитку	8
Наукові парки	9
Регіональні центри з інвестицій та розвитку	27
Громадські організації (ради) з питань інноваційної діяльності	7
Технологічні парки	12
Інші інноваційні структури	61
Загальна кількість	442

* Складено за: [14, с. 56-57]

Якщо враховувати, що станом на 02.10.2009 р. загальна кількість суб'єктів інноваційної інфраструктури дорівнювала 147 од. (дані Міністерства освіти і науки України) [13, с. 76-77], то сумарно (з урахуванням результатів виконання Програми) вона складає 589 од. (на кінець 2013 р.). Проте, скоріше за все, надані дані є перебільшеними, оскільки, по-перше, частина з цих 147 од. була створена за період реалізації Програми, а, отже, підсумована двічі; по-друге, ефективність посередницьких структур не є об'єктом критичного вивчення і, судячи з експертних висновків, частина цих структур існує лише номінально, а насправді не працює або не надає організаціям-клієнтам суттєвих послуг для підтримки інноваційної діяльності [13, с. 77].

Проведення докладного аналізу активності та якості діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури обмежено браком доступних статистичних даних через те, що відповідний матеріал у системі державної статистики не збирається. Деяке уявлення про мережу посередницьких структур можна скласти з інформації, що надається (але не систематично і в обмежених обсягах) центральними органами виконавчої влади та обласними державними адміністраціями, а також з інтернет-ресурсів,

¹ Бізнес-інкубатори – організації, діяльність яких спрямована на всебічну підтримку нових інноваційних підприємств, які перебувають на стадіях виникнення і становлення шляхом надання консультаційних, інформаційних послуг, оренди адміністративних приміщень, доступу до устаткування, Інтернету та інших послуг.

зокрема веб-сторінок наукових центрів НАН України і МОН України.

Невисока ефективність функціонування інноваційної інфраструктури обумовлена з-поміж іншого недосконалістю правових механізмів регулювання їх діяльності. Аналіз чинної законодавчої бази, що формує правову основу інноваційного розвитку України, свідчить про її обмежену дієвість. Невизначеними залишаються навіть найзагальніші питання щодо правового статусу суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Так, Законом України «Про інноваційну діяльність» [15] (ст. 1) технопарки поряд із інноваційними центрами, технополісами, інноваційними бізнес-інкубаторами тощо віднесено до інноваційних підприємств, тобто таких структур, що розробляють, виробляють і реалізують інноваційні продукти та (або) продукцію чи послуги. У той же час відповідно до Концепції розвитку національної інноваційної системи [16], технологічні та наукові парки, технополіси, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів належать до підсистеми інноваційної інфраструктури НІС.

До речі, цією ж Концепцією визначено й інші підсистеми НІС, у тому числі підсистему генерації знань, що складається з наукових установ та організацій, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств [16]. Однак відповідно до згаданої вище Програми [12], суб'єкти, що забезпечують розвиток науково-технологічного та інноваційного потенціалу країни, тобто науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади, державні лабораторії, лабораторії промислових підприємств та інші віднесено до виробничо-технологічної підсистеми інноваційної інфраструктури.

Згідно зі ст. 403 Господарського Кодексу України (глава 39 «Спеціальні (вільні) економічні зони» [17] та ст. 3 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [18], технологічні парки і технополіси взагалі розглядаються як одні з типів спеціальних (вільних) економічних зон, тобто як території зі спеціальним правовим режимом господарської діяльності.

Не до кінця врегульованими залишаються питання функціонування інших різновидів посередницьких структур. Так, ДЦЕП «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки передбачалося утворення 21 різновиду суб'єктів інноваційної інфраструктури, однак розкриття їх сутності та відмінних характеристик було опущено як начебто загальновідомих питань. Разом із тим зарубіжний досвід засвідчує, що іноді різниця між окремими видами посередницьких структур чітко не простежується, а тому на практиці змішані форми зустрічаються частіше, ніж класичні в їх традиційному розумінні. Наприклад, інноваційні бізнес-інкубатори¹ зазвичай ототожнюються з інноваційними центрами, проте функції останніх є ширшими, оскільки центри можуть включати інкубаційні тільки як один із векторів своєї діяльності.

Висновки та пропозиції. Таким чином, діюче в Україні нормативно-правове середовище не створює загальних сприятливих умов для розвитку інноваційної інфраструктури, котра б забезпечувала доведення результатів наукових досліджень і розробок до товарного вигляду, просування цих товарів на

ринок та їх реалізацію. Попри активне формування останніми роками різних посередницьких структур, можна побачити лише точкові успіхи за відсутності системного позитивного їх впливу на інноваційні процеси в економіці. Збереження й надалі таких тенденцій є неприпустимим, оскільки спростовує саму ідею створення національної інноваційної системи. Вочевидь, що інноваційна система не виникає спонтанно, а ефективність кожної з її підсистем залежить від рівня розвитку інших елементів. Так, нестача необхідних елементів інноваційної інфраструктури може запобігти появі нових інноваційних підприємств, у той же час відсутність останніх обмежує потреби у послугах посередницьких структур.

Тому першочерговим завданням наразі є усунення прогалин і протиріч у законодавчому регу-

люванні процесів інфраструктурної підтримки інновацій, що насамперед стосується:

визначення ролі і місця інноваційної інфраструктури у здійсненні інноваційної діяльності;

розкриття видів інноваційної інфраструктури, які можуть діяти в національному інноваційному просторі та інструментів підтримки їх розвитку органами державної влади та місцевого самоврядування;

чіткого з'ясування сутності та правової природи окремих посередницьких структур і механізмів активізації інноваційного розвитку за їх допомогою.

Ці положення можуть бути викладені у Законі України «Про інноваційну діяльність» шляхом доповнення його розділом «Інфраструктурна підтримка інноваційної діяльності».

Список літератури:

1. Управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: моногр. / [А. И. Амоша, В. П. Вишневецкий, Л. А. Зрабазская и др.] под общ. ред. В. П. Вишневецкого / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 113 с.
2. Войнаренко М. П. Кластеры в институционной экономике: монография / М. П. Войнаренко. – Хмельницкий: ХНУ, ТОВ «Триада-М», 2011. – 502 с.
3. Дежина И. Г. Технологические платформы и инновационные кластеры: вместе или порознь? / Дежина И. Г. – М.: Издательство Института Гайдара, 2013. – 124 с.
4. Ленчук Е. Формирование инновационной инфраструктуры в российских регионах / Е. Ленчук // Вестник Института экономики Российской академии наук. – 2013. – № 5. – С. 76-91.
5. Мазур А. А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми / А. А. Мазур, С.В. Пустовойт // Наука та інновації. – 2013. – Т. 9. – № 3. – С. 59-72.
6. Смородинская Н. Организация особых экономических зон в мировой и российской практике: концептуальные аспекты / Н. Смородинская // Вестник Института экономики Российской академии наук. – 2011. – № 3. – С. 16-36.
7. Соловйов В. П. Инновационная инфраструктура как фактор социальной адаптации к условиям технологического развития / В. П. Соловйов // Инновации. – 2012. – № 5(163). – С. 27-30.
8. Федулова Л. І. Організаційно-інституційні передумови формування технологічних кластерів як точок росту економіки України / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2011. – Т. 7. – № 2. – С. 25-34.
9. Яворський М. С. Практика створення інноваційної інфраструктури у Західному регіоні України / М. С. Яворський // Наука та інновації. – 2012. – Т. 8. – № 5. – С. 99-101.
10. Бубенко П.Т. Инновационная система Харькова: состояние, проблемы, перспективы / П.Т. Бубенко, И.Б. Гагауз, В.А. Гусев, С.П. Лукьянец // Наука та інновації. – 2014. – Т. 10. – № 5. – С. 69-74.
11. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми: моногр. / О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» від 14.05.2008 р. № 447 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-%D0%BF> (редакція від 02.11.2012 р.).
13. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України. – Т. 1. – Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні: матеріали Проекту ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» / Представництво ЄС в Україні. – К.: Фенікс, 2011. – 214 с.
14. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2013 році. – К., 2014. – 86 с.
15. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (редакція від 05.12.2012 р.).
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 17.06.2009 № 680-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80> (редакція від 17.06.2009).
17. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page10> (редакція від 03.01.2015).
18. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 № 2673-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2673-12> (редакція від 17.02.2006).

Пидоричева И.Ю.

Институт экономики промышленности
Национальной академии наук Украины

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УКРАИНЕ

Аннотация

Определена ведущая роль инновационной инфраструктуры в развитии национальной инновационной системы. Освещено общее состояние инфраструктурной поддержки инноваций в Украине. Проанализированы некоторые программные и правовые документы, регулирующие деятельность инновационной инфраструктуры в Украине. Обоснован вывод о несовершенстве действующего законодательства, необходимости его упрощения и гармонизации с целью создания прочной правовой основы для коммерциализации результатов научных исследований и экспериментальных разработок.

Ключевые слова: научные исследования и разработки, инновации, инновационная инфраструктура, национальная инновационная система, правовая среда.

Pidorycheva I.Y.

Institute of Economy Industry
National Academy of Sciences of Ukraine

SOME ISSUES OF LEGAL REGULATION THE DEVELOPMENT OF INNOVATION INFRASTRUCTURE IN UKRAINE

Summary

The article defines the leading role of innovative infrastructure in the development of the national innovative system. The general condition of infrastructure support of innovations in Ukraine are illustrated. Some program and legal documents regulating activity of innovative infrastructure in Ukraine are analyzed. The conclusion about imperfection of the current legislation, the necessity of its simplification and harmonization for the purpose of creation a strong legal basis for commercialization the results of scientific research and experimental development are well-grounded.

Keywords: research and development, innovations, innovative infrastructure, national innovative system, legal environment.